

Til Stortingets familie- og kulturkomité

Oslo, 02.06.2026

Høringsvar Norsk Komponistforening – Prop. 41 LS (2025–2026)

Vi minner om vårt høringsvar fra 2024, der vi uttrykte bekymring for direktivets artikkel 3 og 4 om tekst- og datautvinning (TDM) i lys av generativ kunstig intelligens (KI). Bekymringene er forsterket i dag. Utviklingen i KI-markedet og nye signaler fra EU-parlamentet synliggjør hvor rettighetsvekkende disse bestemmelsene fungerer i praksis.

§ 50 d, 50 e og 50 f undergraver retten til eget åndsverk

Proposisjonens §§50 d, 50 e og 50 f utgjør lovgrunlaget for DSM-direktivets artikkel 3 og 4. Definisjonen i § 50 d er teknologisk vid og innholdsmessig uavgrenset. Den skiller ikke mellom analyse som hjelpemiddel til forskning, og analyse som inngår i trening av generative KI-modeller. Dermed omfattes også trening av KI-systemer som produserer tekst, bilder og musikk i direkte konkurranse med menneskeskapt verk.

§ 50 e innebærer et grunnleggende systemskifte i norsk opphavsrett. Eneretten erstattes av en opt-out-modell der byrden flyttes fra bruker til opphaver. For skapende yrker gir dette ikke et reelt vern. Det er i praksis umulig å håndheve en reservasjonsrett i et digitalt økosystem der verk kontinuerlig deles uten opphaverens kontroll. Det finnes ingen effektiv måte å sikre at reservasjonen følger verket «nedstrøms», eller å kontrollere om KI-selskapene respekterer den. Uten krav til transparens i datasett er retten bare etterprøvbare i teorien.

Lovforslaget tar ikke stilling til markedsvirkningene av KI-bruk. Generative KI-modeller er designet for å erstatte behovet for det originale verket i markedet, og tilbyr billig, rettighetsfritt innhold. Dette bringer § 50 e i konflikt med tretrinnssteden i Bernkonvensjonen, TRIPS-avtalen og Infosoc-direktivet. Disse krever at unntak bare kan anvendes i «særlige tilfeller» som ikke griper inn i den normale utnyttelsen av verket eller urimelig skader rettighetshavernes legitime interesser. En global, kommersiell KI-industri kan ikke karakteriseres som et «særlig tilfelle».

I § 50 f etableres et obligatorisk unntak for tekst- og datautvinning til forskningsformål, **uten krav til samtykke eller vederlag, og uten reservasjonsrett**. Departementet erkjenner at skillet mellom forskning og kommersiell utvikling er uklart. Resultatet er at verk kan brukes i treningsprosesser som senere danner grunnlag for kommersielle KI-tjenester, uten at opphavere har kontroll.

Den foreslåtte reguleringen behandler fundamentalt ulike KI-anvendelser likt. Lovteksten skiller ikke mellom KI brukt til medisinsk forskning og KI som masseproduserer kulturelt innhold i konkurranse med kunstnere. Konsekvensene for kunstneres livsgrunnlag blir ikke rettslig vurdert, til tross for at slike markedseffekter er sentrale i tretrinnssteden.

Signaler fra EU

Prop. 41 LS innebærer en forskyvning av risiko og en ren verdioverføring fra kunstnere til teknologiselskaper. Dette skjer samtidig som EU selv har anerkjent svakheter i regelverket. EU-kommisjonen skal evaluere DSM-direktivets virkninger innen oktober 2026. Med en norsk høringsfrist ultimo september risikerer regjeringen at Norge innfører et lovverk samtidig som EU reviderer det. NKF mener det er rettspolitisk uheldig å innføre de mest kontroversielle delene av direktivet nå, rett før de kan bli justert i EU.

EU-parlamentets juridiske komité (JURI) har påpekt omfattende uklarheter i det gjeldende direktivet og uttaler blant annet:

«The application of existing EU legislation in the context of generative AI training remains ambiguous as regards the use of copyright-protected material as input, particularly concerning authorisation from, and compensation of, rights-holders, and the application of the text and data mining exception under Directive (EU) 2019/790 (the EU Copyright Directive)»

NKF stiller spørsmål ved klokskapen i å forsere innføringen av et regelverk utformet før det store gjennombruddet for generativ KI, når et oppdatert lovverk som hensyntar utviklingen er underveis i EU.

Prinsipielt kulturpolitisk veivalg

Unntakene i DSM-direktivets artikkel 3 og 4 er balansert med forbehold om tretrinnsstesten i artikkel 7 (2), som viser til Infosoc-direktivets artikkel 5(5). Departementet mener en eventuell norsk lovfesting av balansen må utredes nærmere. Det innebærer at implementeringen ikke blir direktivnær på dette punktet, bare på punktet om unntakene i artikkel 3 og 4. Dette medfører en ubalanse.

Da DSM-direktivet ble skrevet, var tekst- og datautvinning noe annet enn dagens KI-trening. KI-selskaperens omfattende utnyttelse kan umulig regnes som et «særlig tilfelle». NKF mener en vurdering av å lovfeste tretrinnsstesten må ses i sammenheng med lovfestingen av unntakene den skal balansere. Vi mener at §§ 50 d–50 f ikke kan innføres uten at en balanse i lovgivningen, tilsvarende den EU lener seg til i Infosoc-direktivet, er på plass samtidig.

Dersom §§ 50 d og 50 e vedtas som foreslått vil konkurransen fra KI systematisk fortrenge menneskeskapte verk. Dette får konsekvenser for norsk kulturliv, ytringsmangfold og kunstnerisk livsgrunnlag. Når generativ KI gjøres kunstig billig ved å bygges på eksisterende verk uten betaling, flyttes kostnaden fra teknologiselskapene til kunstnerne og samfunnet. Over tid undergraver dette insentivene til å skape og utvikle norsk kunst og språklig

kompetanse. Stortingets behandling av Prop. 41 LS er derfor **et prinsipielt veivalg for norsk opphavsrett og samfunnsutvikling.**

Norge støtter folkeretten og menneskerettighetene. FNs menneskerettighetserklæring artikkel 27, punkt 2 fastslår at enhver har rett til beskyttelse av de åndelige og materielle

interesser som følger av et kunstnerisk verk man har skapt. Å innføre § 50 e og f vil stride mot denne langvarige prinsipielle støtten og svekke Norges internasjonale posisjon som forsvarer av folkeretten.

Kollektiv forvaltning

Kulturdirektoratets oversendelsesnotat til KUD om verdiprinsipper for rimelig betaling slår fast at kunstnerisk arbeid forutsetter økonomisk bærekraft, og at rimelig betaling forutsetter reell forhandlingsmakt og balanse mellom partene. Når bruk av kunstneriske verk i KI-utvikling tillates uten samtykke og vederlag, og ansvaret legges på den enkelte opphaver, **strider dette med regjeringens egne politiske mål.**¹

NKF er også kritisk til departementets snevre tolking av åndsverkloven § 69. Bestemmelsen skal fungere som et sikkerhetsnett ved asymmetriske maktforhold. Når proposisjonen avgrensar vurderingen av rimelig vederlag til avtaletidspunktet, svekkes bestemmelsens funksjon. Dette rammer særlig KI-feltet, der verdiskapingen ofte først blir synlig lenge etter at verkene er tatt i bruk.

At bestemmelsen dessuten avgrenses mot avtaler inngått av kollektive forvaltningsorganisasjoner, innebærer en vingeklipping av hele systemet. NKF støtter TONOs innspill fra 2024 om at dette undergraver fundamentale prinsipper om opphavers rett til rimelig vederlag, og utfordrer grunnlaget for kollektiv forvaltning.

Oppsummert

Summen av de foreslåtte lovendringene medfører en svekkelse av privat intellektuell eiendomsrett og livsgrunnlaget til skapende kunstnere. NKF oppfordrer Stortinget til å utsette innføringen av §§ 50 d, 50 e og 50 f i åndsverkloven, og revurdere den foreslåtte tolkningen av § 69. Norsk rett bør utformes i tråd med internasjonale konvensjoner og regjeringens egne politiske mål om et bærekraftig kunstfelt. Først da vil lovgivningen gi et reelt vern for opphaverne som skaper verdiene i vår felles kultur.

¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-av-verdiprinsipper-for-rimelig-betaling-for-kunstnerisk-arbeid/id3140749/>